Podsumowanie wydarzenia online
z 7.10.2021 r.

Stiftung Genshagen

Nieco inny dialog
Nauka w czasach kryzysu: rola nowych proroków

Nieco inny dialog

W dniu 7 października 2021 roku Fundacja Genshagen w ramach swojego skierowanego do szerokiego kręgu odbiorców cyklu »Nieco inny dialog« zorganizowała polsko-niemiecko-francuskie wieczorne wydarzenie online pod tytułem **»Nauka w czasach kryzysu: rola nowych proroków«**. Celem spotkania było podjęcie dyskusji o tym, jaką rolę przyjmują naukowcy w świecie zagrożonym globalnymi kryzysami, na ile ludzie nauki powinni podejmować interwencje polityczne oraz jaką odpowiedzialność ponoszą w tej kwestii media.

Kryzysu spowodowanego koronawirusem nie ominęło również powszechne już zjawisko alternatywnych faktów, znanych też jako »fake news«. W związku z tym podczas wspomnianego wieczoru rozmówcy skupili się na uwarunkowaniach społecznych i psychologicznych, które mogą skłaniać ludzi do systematycznego wątpienia w naukę i przyłączania się do ruchów spiskowych charakteryzujących się quasi-religijną dynamiką. Jedno z głównych pytań dyskusji brzmiało zatem: »Jak odzyskać zaufanie w sytuacji, gdy nieufność obywateli do polityki, mediów, a nawet nauki, jest tak silna?«.

Spotkanie rozpoczęło się wirtualnym zwiedzaniem wystawy ***»Fake news.* Art, fiction, mensonge«** [Sztuka, fikcja, kłamstwo], zorganizowanej przez Fondation Groupe EDF i zaprezentowanej przez **Jeana-Maurice Bertona**, sekretarza generalnego, i **Nathalie Bazoche**, kierowniczkę ds. rozwoju kultury tejże instytucji. Zlokalizowana w Paryżu ekspozycja gromadzi prace około dwudziestu artystów z różnych krajów, którzy motywują nas do krytycznego myślenia, zwracając uwagę na rozpowszechnianie fałszywych informacji we współczesnym świecie – w olbrzymiej sieci powiązań. Prezentowane prace pobudzają zarówno umysły jak i postrzeganie zmysłowe odbiorców w obliczu mechanizmów »fake-newsów«, ukazują sposoby powstawania pomysło-

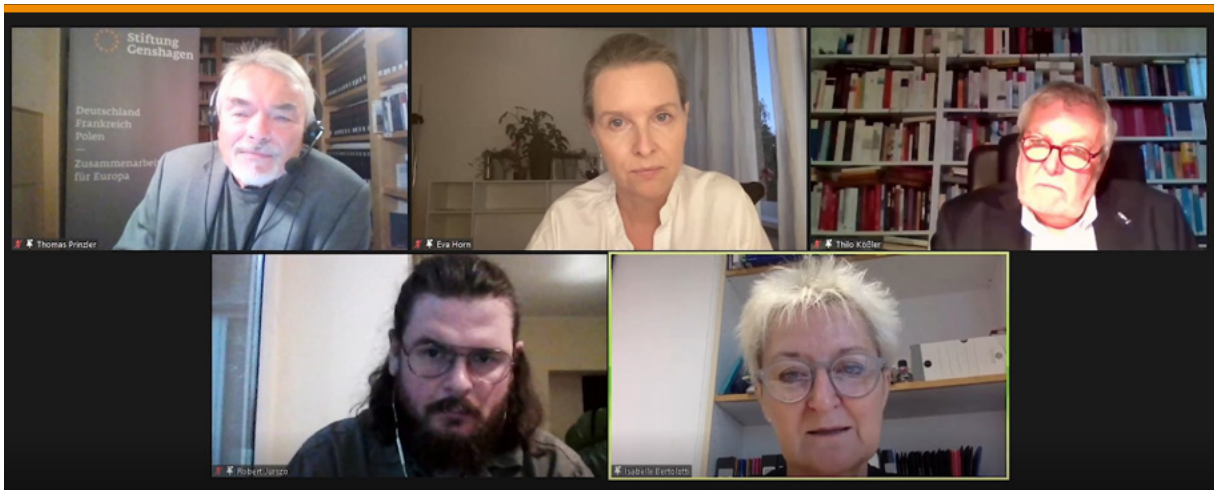

Na górze: Thomas Prinzler, Eva Horn, Thilo Kößler
Na dole: Robert Jurszo, Isabelle Bertolotti

wych produkcji oraz podejmują grę z procesami rozpowszechniania informacji. Poprzez podwójne podejście: informacyjne i artystyczne wystawa ta pozwala nam zrozumieć i rozszyfrować mechanizmy tworzenia i oddziaływania fałszywych informacji.

Powyższe tematy stanowiły podstawę odbywającej się następnie dyskusji z udziałem **Isabelle Bertolotti**, dyrektor Muzeum Sztuki Współczesnej w Lyonie, **prof. dr Evy Horn** z Uniwersytetu Wiedeńskiego i **Roberta Jurszo**, dziennikarza Gazety Wyborczej podejmującego tematy ochrony klimatu i środowiska. **Thilo Kößler**, do 2021 roku korespondent radia Deutschlandfunk w USA, uzupełnił polsko-niemiecko-francuską perspektywę o spojrzenie na debatę publiczną prowa-dzoną na ten temat w USA. Spotkanie moderował **Thomas Prinzler**, były redaktor realizujący audycje naukowe w radiu Inforadio (stacja rbb) w Berlinie.

Paneliści rozpoczęli dyskusję od nakreślenia sytuacji w kraju, z którego pochodzą: obrazu ruchów społecznych skupiających sceptyków negujących zmiany klimatu i antyszczepionkowców. Przedstawiono następujące twierdzenia: Chociaż wspomniane ruchy stanowią nieznaczną mniejszość – znacząca większość społeczeństwa jest w rzeczywistości zaszczepiona, niepokoi się konsekwencjami zmian klimatycznych i okazuje zaufanie wobec nauki – to ich wpływ na opinię publiczną rośnie. Środowiska te w sposób szczególny zwracają na siebie uwagę w sieciach społecznościowych, które wykorzystywane są do rozpowszechniania ich opinii. Ponadto rozmówcy przypomnieli o tym, że sceptycyzm często nie ogranicza się do kwestii szczepień czy zmian klimatycznych, lecz dotyczy także innych ważnych wydarzeń z ostatniego dwudziestolecia, takich jak zamachy z 11 września 2001 r. czy katastrofa polskiego samolotu prezydenckiego w Smoleńsku w 2010 r. Prof. dr Eva Horn mówiła w tym kontekście o »łańcuchu sceptycyzmu«.

Prelegenci podkreślali jednak, że nie należy lekceważyć złożoności tego zjawiska. Edukacja nie jest wystarczającą odpowiedzią na ruchy, do których powstania przyczyniły się skandale w polityce i ochronie zdrowia oraz podziały społeczne. Nadszarpnięcie reputacji świata polityki i nauki doprowadziło do tego, że część społeczeństwa podejmuje próby konstruowania własnych prawd. W przeciwieństwie do badań naukowych, które weryfikują stan rzeczy i bazują na konfrontacjach pomiędzy różnymi dyscyplinami, z nieodłącznymi wątpliwościami, teorie spiskowe roszczą sobie prawo do prawdy absolutnej. Mogą w ten sposób u niektórych osób tworzyć iluzję stabilności w świecie pełnym gwałtownych zmian i następujących po sobie kryzysów. W czasach, gdy z jednej strony wielu ludzi odchodzi od religii, a jednocześnie nasilają się potrzeby związane z orientacją religijną lub duchową, przedstawiciele teorii spiskowych i grupy takie jak QAnon zaczynają pełnić rolę głosicieli wiary religijnej, przejmując jej mechanizmy, słownictwo i zamykając się tym samym na otwartą dyskusję oraz okazując niemal systematycznie brak gotowości do kompromisu.

encoreunestp, Francja, *MAKE TRUTH GREAT AGAIN*, 2020, instalacja cyfrowa, ekran, algorytmy, praca autorska wykonana przez Fundację Grupy EDF na potrzeby wystawy, © encoreunestp

Tsila Hassine i Carmel Barnea Brezner Jonas, Izrael, *Fake Truth*, 2019–2020, Raspberry Pi, połączenie wifi, druk termiczny

W obliczu powyższych stwierdzeń paneliści zastanawiali się, jakie środki mogłyby być odpowiednie dla odbudowy więzi i zaufania między ludźmi. Jako pierwsze możliwe narzędzia wskazano Internet i sieci społecznościowe. Media te odegrały wprawdzie istotną rolę w rozkwicie fake newsów, jednak mogłyby też przyczynić się do rozpowszechniania narracji na rzecz ochrony środowiska. Obrazy ostatnich klęsk żywiołowych w Europie ze względu na ich bliskość geograficzną zwiększyły świadomość zmian klimatycznych. Teraz, gdy bezpośrednio odczuwamy skutki globalnego ocieplenia, nie jawi się ono już jako zagrożenie odległe i teoretyczne, ale jako bezpośrednie niebezpieczeństwo. To »podnoszenie świadomości« znajduje również częściowo odzwierciedlenie w wynikach wyborów.

Kolejnym instrumentem jest sztuka. To właśnie artyści posiadają zdolności do nakreślenia z odpowiednią wrażliwością pełnego różnorodności portretu naszego społeczeństwa, do wywołania reakcji i poruszenia ludzi niezależnie od ich osobistych przekonań. Za doskonały przykład może posłużyć projekt »Effondrement des Alpes« [Upadek Alp] zaprezentowany przez Isabelle Bertolotti. W obliczu niedającego się powstrzymać topnienia wiecznej zmarzliny w Alpach i wynikających z tego zmian klimatycznych artyści i naukowcy połączyli swoje działania, aby zbadać nowe drogi myślenia i style życia, których wymaga od nas to zanikające dziedzictwo przyrodnicze. W Muzeum Sztuki Współczesnej w Lyonie zrealizowali projekt polegający na zaproszeniu publiczności w podróż przez laboratorium, w którym przenikały się ze sobą prace artystów, konferencje i różnego rodzaju warsztaty. Podczas dyskusji podkreślono, że takie lokalne, interdyscyplinarne i wymagające zaangażowania inicjatywy mogłyby pojawiać się częściej i doprowadzić do zainicjowania nowych impulsów na rzecz ochrony klimatu.

Wieczór zakończył się komentarzem **Tarika Chekchaka**, dyrektora wydziału bioniki w Instytucie Pożądanych Przyszłości [Institut des Futurs souhaitables]. Zwrócił on uwagę na to, że znajdujemy się w środku pewnej fazy przejściowej charakteryzującej się utratą punktów odniesienia i wynikającą z tego niepewnością. Zauważył, że dezorientacja panuje wtedy, gdy wiemy wprawdzie, co pozostawiamy, ale nie jesteśmy pewni, ku jakiej przyszłości zmierzamy. Podstawą bytu społeczeństwa jest jednak zaufanie – jeśli ono jest zachwiane, to społeczeństwo nie może funkcjonować prawidłowo. Na przestrzeni dziejów nasze punkty odniesienia zostały po raz pierwszy zachwiane wtedy, gdy nauka uzyskała przewagę nad religią. Teraz to nauka zmaga się z problemem utraty zaufania, między innymi z powodu udokumentowanych manipulacji naukowych, jakich dopuszczono się w przeszłości. Wydarzenia te wpływają na to, jak dzisiaj postrzegani są naukowcy. W obliczu rosnącej niepewności zwróciliśmy się ku naszym uczuciom, szczególnie ku temu najbardziej destrukcyjnemu: strachowi. W tym kontekście media wywierają szczególny wpływ na wzmocnienie tego rodzaju strachu, którym karmi się populizm. Świadomość określo-

Alain Josseau, Francja, G255, 2020, model, komputer, elektryczny silnik sterujący, ekrany wideo, © Alain Josseau, dzięki uprzejmości Galerii Claire Gastaud

Bonil, Ekwador, *Fake News*, 2017, rysunek tuszem i kolorystyka cyfrowa, opublikowane w czasopiśmie Nuestro Mundo Magazine, © Bonil

nych zagrożeń egzystencjalnych również opiera się na strachu. Jednak według Spinozy tylko silna potrzeba może tak naprawdę wzbudzić w nas pragnienie, aby posuwać się naprzód. Dlatego nie należałoby poprzestawać na zaradzeniu temu, co wywołuje w nas strach. Powinniśmy o wiele bardziej wzbudzać w sobie tęsknotę za przyszłością. Musimy się »przeorientować«, a sztuka może odegrać istotną rolę w odnalezieniu nowej równowagi. Rozwiązaniem nie jest zamykanie się w grupach, które nie komunikują się ze sobą, lecz dopuszczenie różnorodności opinii.

Zapis wideo z tego wydarzenia jest dostępny na naszym kanale YouTube we wszystkich trzech językach.

We współpracy z:

Institut des Futurs souhaitables

Wydarzenie wspierane przez:

bpb: Bundeszentrale für politische Bildung

Kontakt
Noémie Kaufman
+49 3378 80 59 35
kaufman@stiftung-genshagen.de
@SGenshagen
@StiftungGenshagen
@stiftunggenshagen

Nasi fundatorzy:

Die Beauftragte der Bundesregierung für Kultur und Medien

LAND BRANDENBURG